

сваёй новай свабоды, якая ператварыла яго ў ізаляваны атам, і адчуў падсвядомае жаданне ў яднанні не толькі з жывымі родзічамі, але і з мёртвымі, адчуў патрэбу ва ўшанаванні родавага ланцуга.

Як заўсёды ў сакральным месцы, на могілках героя М. Гарэцкага прыгадаліся розныя дзівосы. Культ продкаў – адзін з самых магутных; традыцыі, з ім звязаныя, захавалі шмат старажытных рыс. М. Гарэцкі не абмінуў звычаі, што некалі так зацікавілі А. Міцкевіча, які апісваў Дзяды (а М. Гарэцкі – Радуніцу). У міфалагічнай свядомасці памінае продкаў заўсёды спалучалася з надзеямі на дапамогу з іх боку жывым. Таму ўжо ў старажытнасці культ суадносіўся з аграрным цыклам. Радуніца, якая праходзіла заўсёды вясной (яшчэ і да хрысціянізацыі), прысвячалася богу Роду – злучальніку пакаленняў – і звязвалася з усходамі палеткаў, калі людзі былі надзвычай заклапочаны сваімі нівамі, ростам псеваў. Зусім невыпадкава ў гаворцы пра Радуніцу М. Гарэцкі згадвае пра род: «На радуніцу абедуюць людзі, сышоўшыся колькі сямей аднаго роду, на магілцы апошняга нябожчыка...» [2, с. 108]. Адбывалася яднанне роду як бы па гарызанталі (сыходзілася некалькі сямей) і па вертыкалі (яднанне з продкамі).

Сучасная культура, мяркуючы па ўсім, стаіць на парозе грандыёзных адкрыццяў, звязаных з таямніцамі жыцця і смерці. Але экзістэнцыяльныя пытанні глыбока хвалявалі пісьменнікаў пачатку XX ст., якія, асноўваючыся на народным светапоглядзе, а ў нечым і інтуітыўна, адкрылі многія духоўныя феномены. М. Гарэцкі ці не адзін з першых у беларускай літаратуры закрануў праблему змены пакаленняў і смерці, падняўшы адначасова шырокі спектр філасофскіх пытанняў, у прыватнасці, у ранняй апавядальнай творчасці: засваенне моладдзю духоўнай спадчыны, перадачу традыцый, пераемнасць у нацыянальнай культуры.

Літаратура

1. Гарэцкі, М. Збор твораў : у 4 т. / М. Гарэцкі. – Мінск : Маст. літ., 1984. – Т. 1.
2. Гарэцкі, М. Збор твораў : у 4 т. / М. Гарэцкі. – Мінск : Маст. літ., 1985. – Т. 2.
3. Тычына, М. На выспе патмас. Творчасць М. Гарэцкага / М. Тычына // Роднае слова. – 1993. – № 2. – С. 15–27.

А. П. Дзенісенка (г. Мінск)

ДАРЧЫЯ НАДПІСЫ БЕЛАРУСКІХ ЛІТАРАТАРАЎ У КНІГАЗБОРЫ ГАРЭЦКІХ

У фондах Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (далей ЦНБ НАН Беларусі) захоўваецца кнігазбор акадэмікаў Гаўрылы і Радзіма Гарэцкіх. Асабісты кнігазбор доктара геалага-мінералагічных навук, акадэміка, заслужанага дзеяча навукі БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР і БССР, грамадскага дзеяча Гаўрылы Іванавіча Гарэцкага (10.04.1900–20.11.1988) раней размяшчаўся ў Інстытуце геахіміі і геафізікі Акадэміі навук БССР. У сакавіку 2008 г. яго сын, акадэмік

НАН Беларусі, геалаг, геатэктонік, Радзім Гаўрылавіч Гарэцкі падараваў ЦНБ НАН Беларусі бібліятэку свайго бацькі, дапоўненую кнігамі са сваёй асабістай бібліятэкі. Сёння калекцыя Гарэцкіх захоўваецца ў кнігасховішчы аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў пад шыфрам «КГор». На кнігах бібліятэкі Гарэцкіх прысутнічаюць два штампы – Гаўрылы Іванавіча і Радзіма Гаўрылавіча.

Кнігазбор акадэмікаў Гарэцкіх прадстаўляе звычайную бібліятэку навукоўцаў-геолагаў. У сваёй асноўнай частцы яна сфарміравана адпаведна з навуковымі інтарэсамі яе ўладальнікаў і адлюстроўвае іх прыхільнасць да пэўнага напрамку даследаванняў. У дадзеным выпадку гэта даследаванні па геалогіі антрапагену, стратыграфіі, палеаграфіі, палеанталогіі, геамарфалогіі, гідрагеалогіі, інжынернай геалогіі, археалогіі. У кнігазборы вучоных звыш 3000 асобнікаў. Гэта кнігі, перыядычныя выданні, арыгінальныя адбіткі, аўтарэфераты кандыдацкіх і доктарскіх дысэртацый.

Бібліятэку ўмоўна можна падзяліць на два раздзелы. У першым захоўваюцца выданні, звязаныя з прафесійнай дзейнасцю вучоных. У другі ўвайшлі кнігі беларускіх літаратараў з аўтографамі і дарчымі надпісамі. Самыя раннія з кніг – «Инструкции...», выдадзеныя ў друкарні Імператарскай Акадэміі навук Санкт-Пецярбурга ў 1896–1898 гг. («Инструкция для исследования и описания рек» (1896), «Инструкция для исследования морских берегов» (1898), «Инструкция для исследования характера и распространения летучих песков» (1898))¹.

Гаўрыла Гарэцкі пакінуў вялікую спадчыну ў многіх галінах навукі. Яго даследаванні ў выглядзе манаграфій, артыкулаў, справаздач і іншых матэрыялаў адлюстроўваюць погляды вучонага на прыродныя багацці антрапагенавага перыяду. Свае даследаванні па гэтай тэме дасылалі вучонаму яго калегі з усіх канцоў Савецкага Саюза. Дарчыя надпісы сведчаць пра адносіны паміж вучонымі, падкрэсліваюць аўтарытэт Гаўрылы Іванавіча сярод папечнікаў і вучняў.

У кнігазборы ёсць навуковыя кнігі з дарчымі надпісамі ад калег, з якімі вучоны працаваў у розных галінах і на розных тэрыторыях. Пералік іх прадстаўляе несумненную каштоўнасць. У гэтым артыкуле аўтар засяродзілася на ўнёску культурным, пісьменніцкім, які прадстаўлены ў другім раздзеле кнігазбору Гарэцкіх у колькасці 400 асобнікаў².

¹ Усяго ў кнігазборы Гарэцкіх каля 2000 асобнікаў з аўтографамі і дарчымі надпісамі ад папечнікаў, вучняў, сваякоў, сябраў і знаёмых.

² У суаўтарстве з братам Максімам Гарэцкім быў напісаны «Руска-беларускі слоўнік» (Смаленск, 1918), які быў дапоўнены і выйшаў з друку пад новай назвай – «Маскоўска-беларускі слоўнік» (Вільня, 1921). Асобнік з шыфрам «БХХ/Нр3954» захоўваецца ў беларускай калекцыі аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі. Гэта быў першы беларускі слоўнік такога тыпу, надрукаваны пасля рэвалюцыі, і першы вопыт братоў у галіне лексікаграфіі, пасляхова прадоўжаны Інстытутам беларускай культуры. Гаўрыла Гарэцкі рабіў усё, што мог, для вяртання спадчыны Максіма Гарэцкага. Ён быў вельмі ўдзячны прафесару філалогіі Дзмітрыю Бугаёву за выданне змястоўнай манаграфіі «Максім Гарэцкі» (1968) [1]. Саюз пісьменнікаў Беларусі стварыў Камісію па літаратурнай спадчыне Максіма Гарэцкага. Гаўрыла Гарэцкі дапамагаў складанню Збору твораў Максіма Гарэцкага ў чатырох тамах (1984–1986), які пазней быў дапоўнены «Творами» (1990) [6] і «Гісторыяй беларускай літаратуры» (1992) [5].

На працягу ўсяго жыцця Гаўрыла Гарэцкі адчуваў велізарны інтарэс да культурнага жыцця Беларусі, меў стасункі з многімі пісьменнікамі, сярод якіх шмат з кім сябраваў. Калі ў Маскве праводзіліся дэкады беларускай літаратуры і культуры, Гарэцкі часта наведваўся на гэтыя мерапрыемствы, з цікавасцю слухаў выступленні і нават крытычна іх ацэньваў. У лістах да сваёй жонкі Ларысы Восіпаўны ён адзначаў: «Паэты выбралі для чытання ў большасці старыя творы ды і чыталі іх не ўсе па-майстэрску. А. Куляшоў добра прачытаў верш «Да аб'яднаных нацый», але мог бы выбраць нешта больш мастацкае... П. Панчанка чытаў кепскавата, хоць і добры верш пра высотны дом. П. Глебка таксама невыразна прачытаў верш пра мір. К. Крапіва кепска чытаў, прачытаў стары верш пра асла і сонца. К. Кірэнка, тэатральна, але не вельмі ўмела, прачытаў вялікі стары верш, які ён раней чытаў у гэтай зале... М. Танк чытаў без захаплення, глухім голасам, свой стары верш, які сказаў добра: «А хто вецер пасее, – той буру пажне». У сваім ліставанні ад 24.III.1979 з пляменніцай Галінай Максімаўнай Гарэцкай вучоны распавядаў ёй пра цікавую вечарыну з Васілём Быкавым. Але ж не ўтрымаўся ад заўваг у адрас пісьменніка: «Многа было пісулек, цікава адказваў В. Быкаў. Але шматразовае «так сказаць» (хаця б «так кажучы») страшэнна засмечвала мову, псавала яе»» [7].

У кнігазборы Гарэцкіх шмат кніг, атрыманых у дар ад Уладзіміра Дубоўкі, Уладзіміра Караткевіча, Максіма Лужаніна, Максіма Танка, Ніла Гілевіча і інш. Вучоны не толькі выдатна ведаў і гораха любіў родную літаратуру, але і сам быў аўтарам многіх артыкулаў і ўспамінаў на літаратуразнаўчыя і мовазнаўчыя тэмы. Яго артыкулы прысвечаны брату Максіму Гарэцкаму [4]¹, Янку Купалу [2], Якубу Коласу [3], Уладзіміру Дубоўку і іншым, з кім вучоны быў добра знаёмы.

Даўнім сябрам Г. Гарэцкага быў паэт Уладзімір Дубоўка. Яны ў адзін час жылі і вучыліся ў Маскве: Гарэцкі – у Ціміразеўскай акадэміі, Дубоўка – у Брусаўскім інстытуце. Гарэцкі па заканчэнні навукі вёў кафедру ў Горках, потым стаяў на чале інстытута ў Мінску. Дубоўка заставаўся жыць у Маскве, але часта прыязджаў у Мінск. Ён уваходзіў у кіраўніцтва «Маладняка», наладжваў працу новага літаратурнага згуртавання «Узвышша» (1926–1930), часта друкаваўся і быў адным з рэдактараў аднайменнага часопіса. У адзін з прыездаў у беларускую сталіцу паэт падарыў вучонаму сваю кніжку «Желтая акация» (М., 1970) з аўтографам: «Дарагім Г. І. і Л. В. Гарэцкім на памяць, ад шчырага сэрца. 15/02. 71. Масква. Ул. Дубоўка».

У цяжкі час, калі Гаўрыла і Максім Гарэцкія афіцыйна лічыліся «ворагамі народа», іх жонак Ларысу Восіпаўну і Леанілу Усцінаўну падтрымлівалі Янка Купала і яго жонка Уладзіслава Францаўна. Многім рызыкаючы самі, яны не адварнуліся і дапамагалі, чым маглі. Пасля выхаду з няволі, праз гады,

¹ Матэрыялы з рукапіснага архіва Г. І. Гарэцкага былі перададзены ў 2002 г. у ЦНБ НАН Беларусі яго сынам Радзімам Гарэцкім. Гэта 25 тысяч дакументаў, якія склалі рукапісны фонд № 54. У ліку матэрыялаў – ліставанне акадэміка з У. Дубоўкам, М. Лужаніным, а таксама перапіска з Я. Коласам (дзве фотакопіі, датаваныя 1947 г.).

Гаўрыла Гарэцкі ў сваім артыкуле «Вобраз Янкі Купалы ў маім успрыманні» пісаў: «У 1918 годзе ў Смаленску жыў і Янка Купала з маладою жонкай Уладзіславай Францаўнай; жылі яны на Малой Багаслоўскай вуліцы, у прыдальнай частцы горада, у аднапавярховым доме. Купала досыць часта запрашаў Максіма ў госці, брат і мяне браў з сабою. Хоць і цяжка жылося ў той час, але Уладзіслава Францаўна заўсёды была выключна гасціннай і жыццядаснай» [2, с. 47].

У кнігазборы Гарэцкіх захоўваюцца: Збор твораў Янкі Купалы ў сямі тамах (Мінск, 1972–1976), пасмяротнае выданне выбраных твораў пад агульнай рэдакцыяй Якуба Коласа (Масква, 1943), зборнік вершаў (Мінск, 1978) з дарчым надпісам – «Даражэнькім Гарэцкім у дзень юбілея Гаўрылы Іванавіча на добрую памятку ад родных Янкі Купалы. Красавік 1980 г., Мінск. Ядвіга Раманоўская».

Некаторыя прыклады дарчых надпісаў ад дзеячаў беларускай культуры, адрасаваныя Г. І. Гарэцкаму і яго сваякам.

«Шаноўнаму Гаўрылу Іванавічу Гарэцкаму. З вялікаю павагаю пасылаю на памяць гэтую кніжку. Шкада, што няма на роднай мове. Спадзяюся паправіць у другі раз. Пятрусь Броўка. VII.1968 г.» – на кнізе «Всегда с тобой» (Масква, 1967).

Гаўрыла Іванавіч неаднойчы прызнаваўся, што яму вельмі падабаюцца творы Янкі Брыля. На кнізе «Сёння і памяць: Апавяданні, мініяцюры, эсэ» (Мінск, 1985) надпіс: «Дарагім Ларысе Восіпаўне і Гаўрылу Іванавічу – з глыбокай павагай. 11.07.85. Я. Брыль. 11.07.85.». На кнізе «Сад: Кніга польскіх апавяданняў» (Мінск, 1982) таксама надпіс: «Дарагому Гаўрылу Іванавічу на добрае здароўе! Я. Брыль. 17.X.82».

Васіль Быкаў у сваім выданні «Праўдай адзінай: Літ. крытыка, публіцыстыка, інтэрв'ю» (Мінск, 1984) пакінуў такі надпіс: «Дарагой для беларускай літаратуры сям'і Гарэцкіх з удзячнасцю і вялізнай павагай – аўтар. В. Быкаў. 1.XII.84».

Дарчы надпіс ад Васіля Віткі: «Дарагому Гаўрылу Іванавічу з глыбокай пашанай да выдатнага і слаўнага роду Гарэцкіх. Васіль Вітка. 15 кастрычніка 1973» – на кнізе «Выбраныя творы. Т. 1. Вершы, паэмы, казкі» (Мінск, 1973).

На кнізе В. Шэкспіра «Антоній і Клеопатра: Трагедыя» (Мінск, 1982) – ад жонкі Юркі Гаўрука Таццяны Міхайлаўны: «Дарагім Ларысе Восіпаўне і Гаўрылу Іванавічу Гарэцкім з даўняй прыязнай і зычлівасцю на ўспамін пра Юрыя Паўлавіча, які заўсёды любіў Вас і захапляўся Вамі. Таццяна Гаўрук».

Гаўрыла Гарэцкі захапляўся творамі Ніла Гілевіча. У сваю чаргу, паэт і публіцыст выказваў самую шчырую сардэчную прыхільнасць і павагу да сям'і Гарэцкіх і іх плённай дзейнасці на ніве беларускай навукі і культуры. У кнігазборы Гарэцкіх восем кніг ад Ніла Гілевіча. На кнізе «Песні сямі вёсак. Традыцыйная народная лірыка Міншчыны» (Мінск, 1973) дарчы надпіс: «Вельмі шаноўным Ларысе Восіпаўне і Гаўрылу Іванавічу Гарэцкім ад укладальніка, якому ў працы над гэтай кнігай свяціў вялікі прыклад Максіма Іванавіча. З сардэчнай павагай і самымі добрымі пажаданнямі. 1973. Н. Гілевіч»; на кнізе

«Лірычныя песні» (Мінск, 1976): «Сям’і Гарэцкіх – слаўным і прыгожым людзям, чыю прысутнасць у беларускай культуры я ўспрымаю і адчуваю як жывы заповіт вялікіх. Здароўя Вам і душэўнай моцы, дарагія Гаўрыла Іванавіч і Ларыса Восіпаўна! 21.X.76. Н. Гілевіч».

Шчырым прыхільнікам таленту Гарэцкага быў Уладзімір Караткевіч. На першай старонцы яго вершаванай кнігі «Мая Іліяда» (1969) ёсць такі надпіс: «Дарагому Гаўрылу Іванавічу – ад шчырага пачытальніка рэдкага ягонага таленту – Уладзіміра Караткевіча. 17 лістапада 71 г. Менск».

Сярод аматараў беларускай літаратуры вялікую цікавасць выклікаў выхад у свет у 1978 г. кнігі Максіма Лужаніна «З ранку да вечара. Роздумы, водгукі, накіды партрэтаў». Гэты твор захоўваецца ў кнігазборы з такім надпісам: «Паважанаму Г. І. Гарэцкаму. Прыміце і гэту сціплую лісціну ў вянок памяці самага першага, незабыўнага Максіма 9.XII.78». Аб глыбокай пашане з боку Лужаніна сведчаць і яго надпісы на іншых кнігах з асабістай бібліятэкі вучонага: «Дарагі Гаўрыла Іванавіч! Кніжыца – тонкая, многа месца на паліцы не адбярэ, калі заслугоўвае, вядома. М. Лужанін. 15.IV.85» – на кнізе «Начало человека» (Масква, 1984); «Вялікага плёну і спору ў нашай добрай дарозе! Г. І. Гарэцкаму душэўна М. Лужанін. 21.VII.73» – на кнізе «Рэпартаж з рубцом на сэрцы» (Мінск, 1972). У кнігазборы налічваецца восем кніг з дарчымі надпісамі Максіма Лужаніна.

Ад Адама Іосіфавіча Мальдзіса – сем кніг з аўтографамі. У 1977 г. у выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшаў нарыс А. Мальдзіса «Астравеччына, край дарагі...». Аўтар падарыў яго Гарэцкаму з такім надпісам: «Шаноўнаму Гаўрылу Іванавічу – гэту часціну Беларусі – з павагай і сімпатыяй уручае аўтар А. Мальдзіс. 12.9.77 г.». Самы ранні надпіс ад літаратуразнаўца – на кнізе «Таямніцы старажытных сховішчаў. Да гісторыі беларускай літаратуры XVII–XIX стагоддзяў» (Мінск, 1974): «Паважаным Ларысе Осіпаўне і Гаўрылу Іванавічу Гарэцкім з сардэчным навагоднім віншаваннем – А. Мальдзіс. 31/XII–74».

Цёплыя дачыненні звязвалі Гаўрылу Іванавіча з Максімам Танкам. Кніга «Лісткі календара» (1970) займае ў яго творчасці асаблівае месца. Гэтая кніга была падарана вучонаму з наступным надпісам: «Глыбокапаважанаму Гаўрылу Іванавічу Гарэцкаму на добры ўспамін. Ад усяго сэрца. Максім Танк. Мінск, 21.IX.1970». Ці вось яшчэ: «Глыбокапаважанаму Гаўрылу Іванавічу Гарэцкаму – з любоўю і найлепшымі пажаданнямі. Максім Танк. Мінск. 17/XII.1976» – на кнізе «Дарога, закалыханая жытам. Вершы» (Мінск, 1976). Максім Танк зрабіў надпіс і на кнізе вершаў «Лірыка» (1987) – адрасаваны жонцы Г. І. Гарэцкага: «Глыбокапаважанай Ларысе Восіпаўне Гарэцкай. Ад усяго сэрца. Максім Танк. Мінск, 17.III.1990 г.».

Больш чым шэсць дзесяцігоддзяў працягвалася сяброўства Гаўрылы Гарэцкага і беларускага пісьменніка Станіслава Шушкевіча. У кнігазборы налічваецца дваццаць тры кнігі паэта з аўтографамі. Так, у 1983 г. у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі» выйшла кніга

С. Шушкевіча «Дарога ў залатую восень». Яе аўтар падарыў сям’і Гарэцкіх і надпісаў: «Дарагім Ларысе Восіпаўне і Гаўрылу Іванавічу, маім найлепшым суседзям, дом якіх заўсёды бачу праз шыбу свайго вакна, якім мне хочацца заўжды выказаць павагу і добразычлівасць. С. Шушкевіч. 28 мая 1983 г.». Самыя раннія аўтографы С. Шушкевіча ў кнізе вершаў «Лясная калыханка» (Мінск, 1958): «Гаўрылу Іванавічу Гарэцкаму са шчырым пачуццём і самымі найлепшымі пажаданнямі. Станіслаў Шушкевіч. 20.XII.1959», у кнізе «Сарочы керамок» (Мінск, 1959): «Гаўрылу Іванавічу на добры ўспамін. Станіслаў Шушкевіч. 20.XII.1959», у кнізе «Мы на змену ідзём» (Мінск, 1961): «Гаўрыла Іванавіч! Буду сардэчна рад, калі знойдзеце ў гэтай кніжцы цікавае для Вашых унукаў. Станіслаў Шушкевіч. 28.XII.1961».

Да свайго 75-годдзя Гаўрыла Гарэцкі атрымаў ад беларускіх паэтаў зборнік вершаў «Слухайце – Хатынь. Слушайте – Хатынь» (Мінск, 1975). На тытульным лісце зафіксаваны 32 подпісы, сярод якіх аўтографы А. Астрэйкі, К. Кірэнкі, П. Панчанкі, А. Зарыцкага, С. Грахоўскага, М. Лужаніна, К. Цвіркі, П. Прыходзькі, Г. Бураўкіна, Н. Гілевіча, М. Танка, А. Бачылы, А. Вялюгіна, Р. Барадуліна, А. Вярцінскага, Э. Агняцвет, П. Броўкі, У. Калесніка і інш. Разам з імі свой подпіс паставіў намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў БССР Іван Шамякін.

У кнігазборы Гарэцкіх усяго было выяўлена каля дзвюх тысяч асобнікаў з аўтографамі і дарчымі надпісамі. Іх вывучэнне дае значную магчымасць разгледзець эпоху, у якой жылі і працавалі тыя, для каго кніга была і творчай лабараторыяй, і сродкам суадносін, і прадметам калекцыяніравання.

Літаратура

1. Бугаёў, Д. Я. Максім Гарэцкі : [1893–1939 гг.] / Д. Я. Бугаёў. – Мінск, 1968. – 163 с.
2. Гарэцкі, Г. Вобраз Янкі Купалы ў маім успрыманні / Гаўрыла Гарэцкі // Успаміны пра Янку Купалу. – Мінск, 1982. – С. 45–53.
3. Гарэцкі, Г. Пра Якуба Коласа / Гаўрыла Гарэцкі // Успаміны пра Якуба Коласа. – Мінск, 1982. – С. 201–202.
4. Гарэцкі, Г. Успаміны пра брата / Гаўрыла Гарэцкі // Полымя : літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс. – 1963. – № 2. – С. [177]–[182].
5. Гарэцкі, М. І. Гісторыя беларускай літаратуры : [Літ.-мст. выд.] / М. І. Гарэцкі ; [уклад. і падрыхт. тэксту Т. С. Голуб ; рэд. М. І. Мушыньскі]. – Мінск : Маст. літ., 1992. – 478 с. – (Сер. Спадчына).
6. Гарэцкі, М. Творы: Дзве душы: Аповесць. Аповяданні. П’есы. Літаратурная крытыка і публіцыстыка. Лісты / М. Гарэцкі ; рэдкал.: А. М. Адамовіч [і інш.] ; уклад. і камент. Т. С. Голуб. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 629 с.
7. Гарэцкі, Р. Гаўрыла Гарэцкі і родная мова / Радзів Гарэцкі // Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць : матэрыялы XIII Гарэцкіх чытанняў (да 105-годдзя з дня нараджэння Гаўрылы Гарэцкага). – Мінск, 2006. – С. 12–13.